

Gramatické formalismy pro ZPJ II

Aleš Horák

E-mail: hales@fi.muni.cz
http://nlp.fi.muni.cz/poc_lingv/

Obsah:

- ▶ HPSG – Head-driven Phrase Structure Grammar
- ▶ SET – pravděpodobnostní závislostní gramatika
- ▶ Metagramatika systému synt

HPSG – Head-driven Phrase Structure Grammar – pokrač.

- ▶ gramatika je v HPSG modelována pomocí **uspořádaných příznakových struktur**, které korespondují s typy výrazů přirozeného jazyka a jejich částmi
- ▶ cílem teorie je detailní specifikace, které příznakové struktury jsou **přípustné**
- ▶ příznakové struktury definují **omezení**
 hodnoty příznaků mohou být jednoho ze čtyř typů
 - atomy
 - příznakové struktury
 - množiny příznakových struktur ($\{\dots\}$)
 - nebo seznamy příznakových struktur ($\langle\dots\rangle$)

HPSG – Head-driven Phrase Structure Grammar

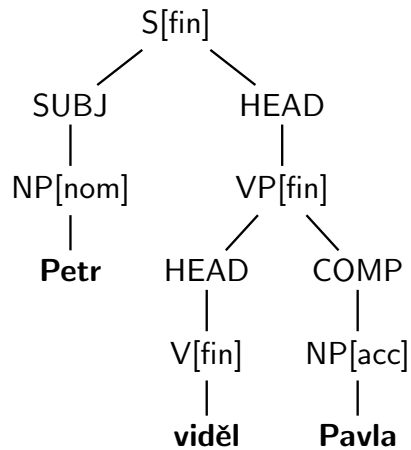
- ▶ HPSG, **Head-driven Phrase Structure Grammar** – Pollard & Sag, 1994
- ▶ navazuje na Gazdar, **Generalized Phrase Structure Grammar**, 1985
- ▶ **lexikalizovaná** teorie generativní gramatiky přirozeného jazyka
- ▶ *neterminály* CFG jsou nahrazeny **příznakovými strukturami**
- ▶ založená na **omezeních** (constraints)
- ▶ modeluje jazyk pomocí **deklarativních omezení** typovaných struktur. Pro vyhodnocení omezení se používá **unifikace** mezi příznakovými strukturami.
- ▶ **příznaky** jsou propojeny pomocí **strukturního sdílení**, tedy předáváním proměnných mezi podstrukturami dané struktury
- ▶ HPSG je **nederivační**, na rozdíl od jiných formalismů, kde jsou různé úrovně syntaktické struktury sekvenčně odvozovány pomocí transformačních operací

HPSG – lexikální hlava

- ▶ **slova** (lexikální položky) obsahují **hodně informací** – podle psycholingvistiky se podobá *zpracování v lidském mozku*
- ▶ **lexikální hlava** – základní prvek frázové struktury HPSG
 lexikální hlava = jedno slovo, jehož položka specifikuje informace, které určují základní gramatické **vlastnosti fráze**, kterou hlava zastupuje
 gramatické vlastnosti zahrnují:
 - morfologické informace (part-of-speech, POS)
 N zastupuje NP, VP zastupuje S, V zastupuje VP
 - relace závislosti (např. valenční rámec slovesa)
- ▶ lexikální hlava obsahuje také klíčové **sémantické informace**, které sdílí se zastupovanou frází

HPSG – fráze – pokrač.

pro snazší čtení popisů frází používáme **stromový zápis**:

ve skutečnosti se ovšem jedná o **příznakovou strukturu**, ne strom!

HPSG – deklarace typu

pro popis omezení geometrie příznaku se používají **typové deklarace**:

category: [HEAD: head, VALENCE: valence]

head # *příznaková struktura složená z příznakových struktur*

noun: [CASE: case]

verb: [VFORM: vform, AUX: boolean, INV: boolean]

prep: [PFORM: pform]

...

vform # *jednoduchý příznak, forma slovesa – možné hodnoty:*

fin # *určitý tvar slovesa*

inf # *neurčitý tvar slovesa – infinitive*

...

case # *jednoduchý příznak, gramatický pád*

nom # *1. pád, nominativ*

acc # *4. pád, akuzativ*

...

HPSG – dobře utvořené příznakové struktury

dobře utvořené příznakové struktury musí splňovat **omezení daná gramatikou**

příznaková struktura je **dobře utvořená** ⇔:

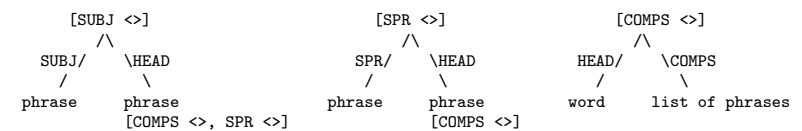
- ▶ každý uzel splňuje **omezení geometrie příznaku**
- ▶ každá uzel vstupního slova splňuje **omezení některé lexikální položky**
- ▶ každý frázový uzel splňuje **frázová omezení** – *omezení přímé dominance* (immediate dominance, viz dále), *omezení hlavových příznaků* (head feature), *valenční omezení*, ...

omezení geometrie příznaku specifikují:

- ▶ s jakými **typy** se pracuje
- ▶ jaká je použitá **typová hierarchie** – který typ je podtypem jiného typu
- ▶ pro každý typ – jaké příznaky přísluší tomuto typu
- ▶ pro každý typ a každý příznak – jakých typů mohou být hodnoty tohoto příznaku

HPSG – dobře utvořená slova a fráze

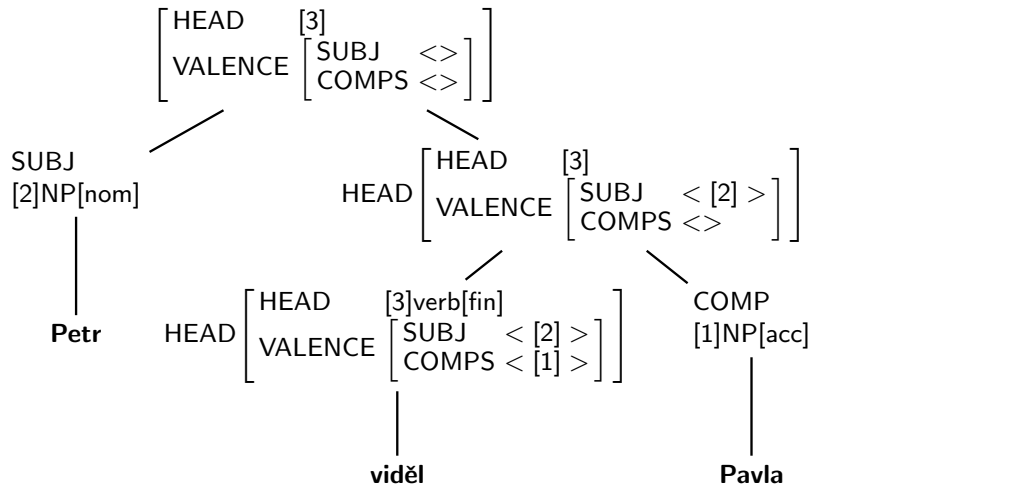
- ▶ každé vstupní **slovo** musí splňovat některou **lexikální položku**
- ▶ **fráze** musí splňovat **frázová omezení** (constraints):
 - **omezení přímé dominance** – každá fráze musí odpovídat jednomu ze schémat – schéma *head-subject*, schéma *head-specifier*, schéma *head-complement*, ...

- **omezení hlavových příznaků** – pro každou frázi, která má hlavu, musí být hlavové příznaky fráze shodné s hlavovými příznaky potomka, který je hlavou
- **valenční omezení** – pro každý z valenčních příznaků (SUBJECT, COMPLEMENTS, ...) – hodnota příznaku na hlavové frázi musí odpovídat hodnotě na potomku, který je hlavou, minus ty příznaky, které jsou splněny některým z nehlavových potomků

HPSG – dobře utvořené příznakové struktury

omezení ve větě 'Petr viděl Pavla.':

DEMO: **GG** – HPSG pro němčinu, DFKI Language Technology Lab, Saarbrücken
<http://hpsg.fu-berlin.de/~stefan/Babel/Interaktiv/beispiel.html>

SET – jazyk pro definici pravidel

Každé **pravidlo** obsahuje dvě části – **šablonu** a **akce**

- ▶ **šablona** určuje, **co** se v textu má hledat
- ▶ **akce** určují, jaké **syntaktické vztahy** mají být vyznačeny
- ▶ a morfologické **shody**
- ▶ **pravděpodobnostní ohodnocení** nalezených vzorků – délka, pravděpodobnost pravidla

Příklady pravidel:

```
prep ... noun      AGREE 0 2 c MARK 2 DEP 0 PROB 500
verb ... comma conj ... verb ... bound      MARK 2 7 <relclause>
```

Syntaktický analyzátor SET

Syntactic Engineering Tool, autor Vojtěch Kovář

- ▶ důraz na **jednoduchost** v návrhu i v použití
- ▶ některé syntaktické jevy jsou lépe **rozpoznatelné** než jiné
- ▶ nejprve určíme **snadnější vztahy**, dále pokračujeme **složitějšími**

Principy:

- ▶ využití principů **parciální analýzy** pro analýzu úplnou
- ▶ pravidlový systém – množina **vzorků** (patterns)
- ▶ **pattern matching** – vyhledávání vzorků v textu

SET – příklady pravidel

Podmínka pro **jedno slovo**:

```
(lemma world)
(word and|or|so)
(tag k[123].*c2)
```

Podmínka pro **více slov**:

```
noun ... noun2
$C1 (word and) $C2
MATCH $C1(tag) $C2(tag)
k1 k1
k2 k2
END
```

SET – příklady pravidel

Alias:

CLASS vpart (word by|bychom|byste|bych|bys)

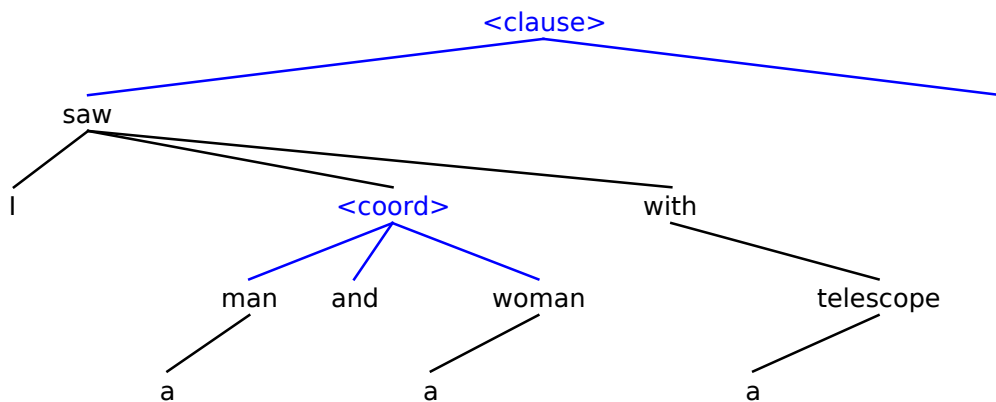
CLASS noun (tag k1)

CLASS noun2 (tag k1c2)

Akce:

- ▶ **MARK** – vyznačuje závislosti a frázové prvky
- ▶ **DEP** – doplnění MARK, udává závislost
- ▶ **HEAD** – doplnění MARK, udává hlavu frázového prvku
- ▶ **AGREE** – požadavek na shodu (**g/n/c**)
- ▶ **PROB** – udává pravděpodobnostní váhu pravidla

Hybridní strom – příklad

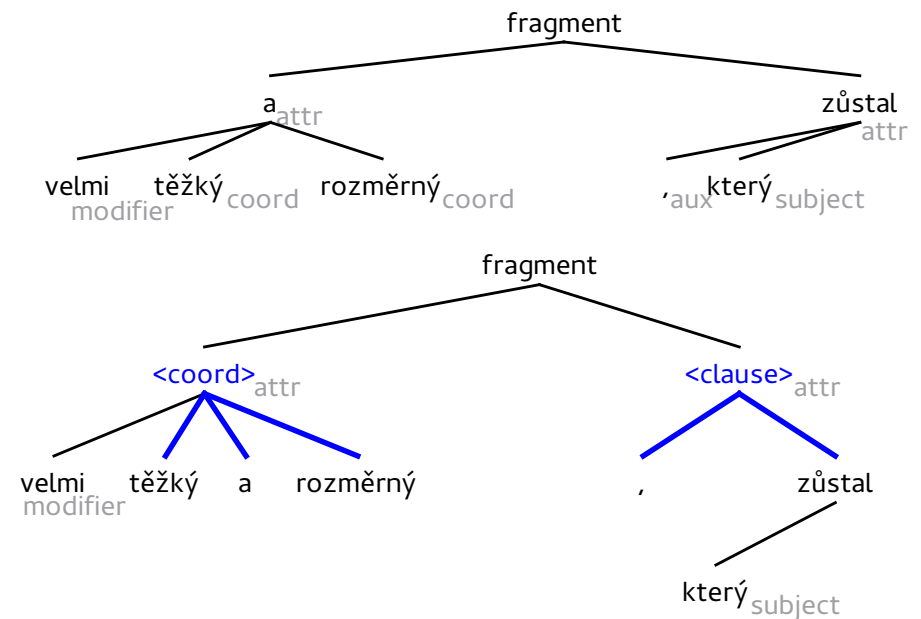
SET – výstup analýzy

hybridní stromy – kombinují **závislostní** a **složkové** prvky

- ▶ **čitelnější** pro člověka
- ▶ rozlišování složkových a závislostních jevů je **výhodou** při analýze
- ▶ možnost **převodu** do čistě závislostního i čistě složkového formátu

Na výstupu analýzy je vždy **jediný strom**, možnost výpisu **všech nalezených vzorků** – zachycení možné víceznačnosti

Hybridní a závislostní strom

SET – implementace

Technické detaily

- ▶ implementace v jazyce **Python**
- ▶ **objektový model** věty, pravidel a syntaktických vztahů
- ▶ ucelený **soubor pravidel** pro analýzu syntaxe **češtiny**
- ▶ gramatiky pro **angličtinu, slovenštinu**
- ▶ specializované gramatiky pro **extrakce informací, opravy chyb** (interpunkce), ...
- ▶ 3000 řádků kódu, **70 pravidel**

Funkce:

- ▶ analýza **morfologicky označovaného textu**
- ▶ výstup ve formě různých typů **stromů, frází a kolokací**
- ▶ reprezentace **víceznačnosti**
- ▶ grafická **vizualizace** výstupu

Metagramatika systému synt

3 formy (meta)gramatiky: [▶ ukázka](#)

- ▶ metagramatika (G1)
 - ▶ pravidla s kombinatorickými konstrukty + globální omezení pořadí
 - ▶ akce (= gramatické testy + kontextové akce)
 - ▶ česká lingvistická tradice – závislostní struktury, kontrola shody, pravidla pro pořadí slov, ...
- ▶ generovaná gramatika (G2)
 - ▶ bezkontextová pravidla
 - ▶ akce
- ▶ expandovaná gramatika (G3)
 - ▶ jen bezkontextová pravidla

SET – přesnost a rychlost

Rychlost:

- ▶ asymptoticky $O(R N^2 \log(R N^2))$
- ▶ v praxi 0.14 sekundy na větu

Přesnost závislostního výstupu (vzhledem k PDT, SET v0.3):

Testovací sada	Přesnost – průměr	Přesnost – medián
PDT e-test	76,14 %	78,26 %
BPT2000	83,02 %	87,50 %
PDT50	92,68 %	94,99 %

<http://nlp.fi.muni.cz/projekty/set/>

The screenshot shows three windows of a text editor displaying grammar rules for different levels of metagrammatics:

- G1 - metagrammar:** Shows rules for basic syntactic structures like `vol_list`, `list_coord`, and `prep` with dependencies and propagation cases.
- G2:** Shows more complex rules involving `pn` (noun phrase) and `pp` (prepositional phrase) with `rule_schema` and `propagate_case` functions.
- G3:** Shows a large set of rules for `volvb12_list` and `prep` with many specific propagation and dependency rules.

At the bottom, the status bar shows "Rules: 1 / 345" for G1, "Rules: 2 / 3102" for G2, and "Rules: 14 / 11556" for G3.

Metagramatika – kombinatorické konstrukty

kombinatorické konstrukty se používají pro generování variant pořadí daným terminálů a neterminálů

hlavní kombinatorické konstrukty:

- ▶ `order()` generuje všechny možné permutace zadaných komponent
- ▶ `first()` argument musí být na prvním místě
- ▶ `rhs()` doplní všechny pravé strany svého argumentu

```
/* budu se ptát */
clause ==> order(VBU,R,VRI)
```

```
/* který ... */
relclause ==> first(relprongr) rhs(clause)
```

Metagramatika – globální omezení pořadí

globální omezení pořadí zakazuje některé kombinace pořadí preterminálů

`%enclitic` – které preterminály jsou brány jako **příklonky**

`%order` – zajišťuje dodržení precedence zadaných preterminálů

```
/* jsem, bych, se */
%enclitic = (VB12, VBK, R)
```

```
/* byl — četl, ptal, musel */
%order VBL = {VL, VRL, VOL}
```

Metagramatika – typy pravidel

- ▶ `->` normální CF pravidlo
- ▶ `-->` vložit intersegment mezi každé dva prvky
- ▶ `==>` + kontrola správného pořadí příklonek
- ▶ `===>` intersegmenty na začátku a konci RHS, spojky, ...

```
ss -> conj clause
/* budu muset číst */
futmod --> VBU VOI VI
/* byl bych býval */
cpredcondgr ==> VBL VBK VBLL
/* musím se ptát */
clause ===> VO R VRI
```

clause pravidla se zadávají pomocí **pravidlových vzorů**

Metagramatika – generativní konstrukty

skupina výrazů `%list_*` – produkují nová pravidla pro seznamy (s oddělovači/bez oddělovačů, s různými testy na shody, ...)

```
/* (nesmím) zapomenout udelat - to forget to do */
%list_nocoord vi_list
vi_list -> VI
```

```
%list_coord_case np
%list_coord_case_number_gender left_modif
/* krasny velky pes a mala kocka - beautiful dog and small cat */
np -> left_modif np
```

koncovky `*_case`, `*_number_gender` and `*_case_number_gender` určují typ shody

Metagramatika – pravidlové vzory

pravidla pro slovesné skupiny – cca 40% všech pravidel metagramatiky
pravidlové vzory %group – definují časté skupiny konstrukcí v pravidlech

```
%group verbP={
  V:   verb_rule_schema($0,"(#1)")
      groupflag($1,"head"),
  VR R: verb_rule_schema($0,"(#1 #2)")
      groupflag($1,"head"),
}

%template clause =====> order(RHS)

/* ctu/ptam se - I am reading/I am asking */
clause %> group(verbP) vi_list
      verb_rule_schema($0,"#2")
      depends(getgroupflag($1,"head"), $2)
```

Metagramatika – úrovně pravidel

- ▶ používá se pro **ohodnocení** výstupních stromů pro jejich **třídění**
- ▶ doplněk trénování na **stromových korpusech** (6.000 vět)
- ▶ zadané **lingvistou** – specialistou na vývoj gramatiky
- ▶ **základní úroveň** – 0, **vyšší úrovně** – méně frekventované fenomény
- ▶ pravidla vyšších úrovní mohou být v průběhu analýzy **zapnuté/vypnuté**

```
3:np -> adj_group
      propagate_case_number_gender($1)
```

Metagramatika – pravidlové vzory – pokrač.

- ▶ předchozí příklad – skupina verbP = dvě skupiny preterminálů (V a VR R) s příslušnými akcemi
- ▶ při použití v clause vytvoří postupně dvě různé pravé strany
- ▶ (get)groupflag – odkaz na prvek uvnitř %group
- ▶ **vzor celého pravidla** – speciální pravidlová šipka %>
 %template definuje vzor každého pravidla s %>

Gramatika G2 – kontextové akce

- ▶ gramatické **testy na shody** – pád, rod, číslo
- ▶ **testy na zanoření vedlejších vět** – test_comma
- ▶ akce pro specifikaci **závislostních hran**
- ▶ akce **typové kontroly** logických konstrukcí

```
np -> adj_group np
      rule_schema($0, "lwtx(awtx(#1) and awtx(#2))")
      rule_schema($0, "lwtx([[awtx(#1),#2],x])")
```

rule_schema – schéma pro tvorbu logické konstrukce ze subkonstrukcí

projdou jenom kombinace, které **typově vyhovují** danému schématu

Expandovaná gramatika G3

- ▶ překlad testů na shody do CF pravidel
- ▶ v češtině – 7 gramatických pádů, dvě čísla a 4 rody → 56 možných variant pro plnou shodu mezi dvěma prvky

počty pravidel

metagramatika G1	253
gramatika G2	3091
expandovaná gramatika G3	11530

Výstupy syntaktické analýzy

synt nabízí více možností zpracování výsledných struktur:

- ▶ **syntaktické stromy** (varianty: technická/lingvistická, uspořádané/neuspořádané) [▶ ukázka](#)
- ▶ struktura **chart** – komprimovaný /es všech stromů [▶ ukázka](#)
- ▶ **závislostní graf** – graf všech závislostí vytvořených akcemi [▶ ukázka](#)
- ▶ seznamy **frází** v dané větě, získané přímo ze struktury *chart* [▶ ukázka](#)
- ▶ částečné **zjednodušení morfologických značek** na vstupu [▶ ukázka](#)
- ▶ převod na **logické konstrukce TIL** [▶ ukázka](#)

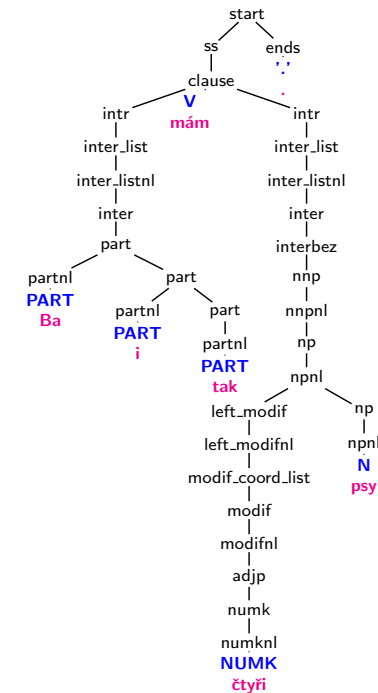
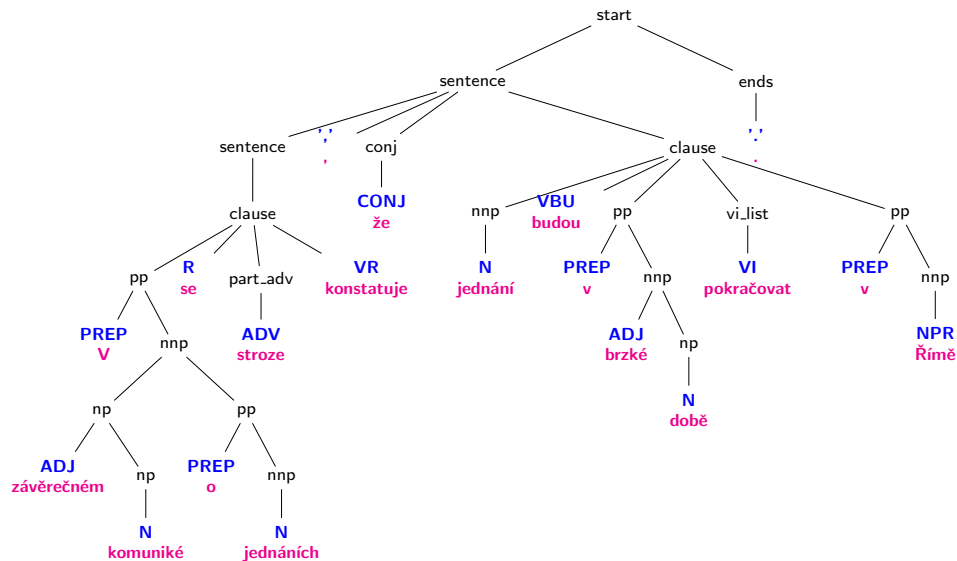
manuál ke **GDW** – Grammar Development Workbench

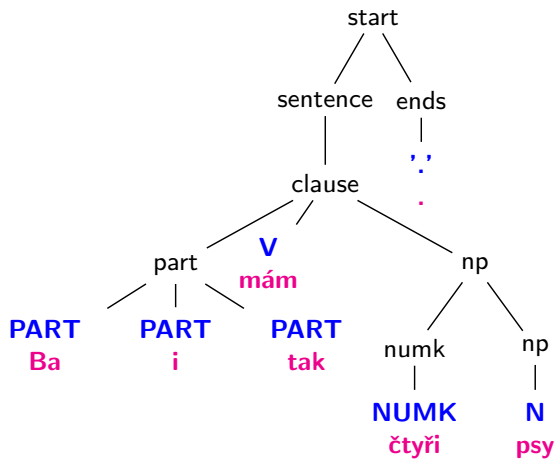
http://nlp.fi.muni.cz/projekty/grammar_workbench/manual/

DEMO: **wwwsynt** – webové rozhraní k syntu

<http://nlp.fi.muni.cz/projekty/wwwsynt/>

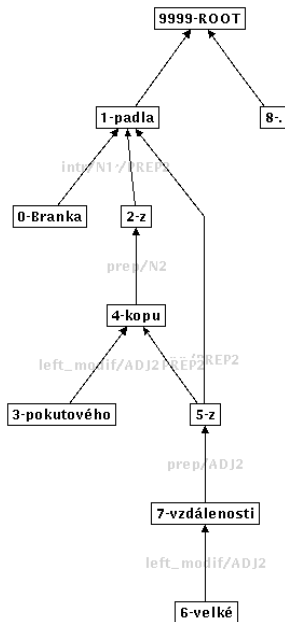
V závěrečném komuniké o jednáních se stroze konstatuje, že jednání budou v brzké době pokračovat v Římě.

← Zpět

Branka padla z pokutového kopu z velké vzdálenosti.

← Zpět

← Zpět

np: Tyto normy se však odlišují nejen v rámci různých národů a států, ale i v rámci sociálních skupin, a tak považují dřívější pojetí za dosti široké a nedostačující.

- [0-2) Tyto normy
- [2-3) se
- [6-12) v rámci různých národů a států
- [15-19) v rámci sociálních skupin
- [23-30) dřívější pojetí za dosti široké a nedostačující

vp: Kdybych to byl býval věděl, byl bych sem nechodil.

- [0-5): byl býval věděl
- [6-10): byl bych nechodil

clause: Muž, který stojí u cesty, vede kolo.

- [0-9): Muž , , vede kolo
- [2-6): který stojí u cesty

← Zpět

slovo	před	po
Na	k7{c4, c6}	k7c6
krásné	k2eA{gFnPcld1, gFnPc4d1, gFnPc5d1, gFnSc2d1, gFnSc3d1, gFnSc6d1, glnPcld1, glnPc4d1, glnPc5d1, glnScld1wH, glnSc4d1wH, glnSc5d1wH, gMnPc4d1, gMnScld1wH, gMnSc5d1wH, gNnScld1, gNnSc4d1, gNnSc5d1}	k2eAgFnSc6d1
dlouhé	k2eA{gFnPcld1, gFnPc4d1, gFnPc5d1, gFnSc2d1, gFnSc3d1, gFnSc6d1, glnPcld1, glnPc4d1, glnPc5d1, glnScld1wH, glnSc4d1wH, glnSc5d1wH, gMnPc4d1, gMnScld1wH, gMnSc5d1wH, gNnScld1, gNnSc4d1, gNnSc5d1}	k2eAgFnSc6d1
ulici	klgFnSc3, klgFnSc4, klgFnSc6	klgFnSc6
stálo	k5eAalmAgNnSalrD	k5eApNnStMmPal
moderní	k2eA{gFnPcld1, gFnPc4d1, gFnPc5d1, gFnScld1, gFnSc2d1, gFnSc3d1, gFnSc4d1, gFnSc5d1, gFnSc6d1, gFnSc7d1, glnPcld1, glnPc4d1, glnPc5d1, glnScld1, glnSc4d1, glnSc5d1, gMnPcld1, gMnPc4d1, gMnPc5d1, gMnScld1, gMnSc5d1, gNnPcld1, gNnPc4d1, gNnPc5d1, gNnScld1, gNnSc4d1, gNnSc5d1}	k2eAgNnScld1, k2eAgNnSc4d1, k2eAgNnSc5d1
nablýskané	k2eA{gFnPcld1rD, gFnPc4d1rD, gFnPc5d1rD, gFnSc2d1rD, gFnSc3d1rD, gFnSc6d1rD, glnPcld1rD, glnPc4d1rD, glnPc5d1rD, glnScld1wHrD, glnSc4d1wHrD, glnSc5d1wHrD, gMnPc4d1rD, gMnScld1wHrD, gMnSc5d1wHrD, gNnScld1rD, gNnSc4d1rD, gNnSc5d1rD}	k2eAgNnScld1, k2eAgNnSc4d1, k2eAgNnSc5d1
auto	klgNnSc1, klgNnSc4, klgNnSc5	klgNnSc1, klgNnSc4, klgNnSc5

← Zpět

System synt – příklad logické analýzy – pokrač.

vyhodnocení verb_rule_schema pro celou clause

verb_rule_schema: 3 groups

no acceptable subject found: supplying an inexplicit one

inexplicit subject: k3xPgMnSc1, k3xPgInSc1: $On \dots \iota$

Clause valency list: $j\dot{i}st \langle v \rangle \#1: (1)hA-\#2: (2)hPTc1, \dots$

Verb valency list: $j\dot{i}st \langle v \rangle \#2: hH-\#1: hPTc4ti$

Matched valency list: $j\dot{i}st \langle v \rangle \#2: (1)hH-\#1: (2)hPTc4ti$

time span: $\lambda t_{12} \text{dnes}_{t_{12}} \dots (o\tau)$

frequency: $\mathbf{Onc} \dots ((o(o\tau))\pi)_{\omega}$

verbal object: $x_{15} \dots (o(o\pi)(o\pi))$

present tense clause:

$$\lambda w_{17} \lambda t_{18} (\exists i_{10}) (\exists x_{15}) (\exists i_{16}) ([\mathbf{Does}_{w_{17}t_{18}}, On, [\mathbf{Imp}_{w_{17}}, x_{15}]] \wedge [\mathbf{večeře}_{w_{17}t_{18}}, i_{10}] \wedge [\mathbf{pečený}_{w_{17}t_{18}}, i_{16}] \wedge [\mathbf{kuře}_{w_{17}t_{18}}, i_{16}] \wedge x_{15} = [j\dot{i}st, i_{16}]_{w_{17}} \wedge [[\mathbf{k}_{w_{17}t_{18}}, i_{10}]_{w_{17}}, x_{15}]) \dots \pi$$

clause:

$$\lambda w_{19} \lambda t_{20} [\mathbf{P}_{t_{20}}, [\mathbf{Onc}_{w_{19}}, \lambda w_{17} \lambda t_{18} (\exists i_{10}) (\exists x_{15}) (\exists i_{16}) ([\mathbf{Does}_{w_{17}t_{18}}, On, [\mathbf{Imp}_{w_{17}}, x_{15}]] \wedge [\mathbf{večeře}_{w_{17}t_{18}}, i_{10}] \wedge [\mathbf{pečený}_{w_{17}t_{18}}, i_{16}] \wedge [\mathbf{kuře}_{w_{17}t_{18}}, i_{16}] \wedge x_{15} = [j\dot{i}st, i_{16}]_{w_{17}} \wedge [[\mathbf{k}_{w_{17}t_{18}}, i_{10}]_{w_{17}}, x_{15}])], \lambda t_{12} \text{dnes}_{t_{12}}] \dots \pi$$

← Zpět

System synt – příklad logické analýzy

vyhodnocení rule_schema pro np 'pečené kuře'

4, 6, -npnl -> . left_modif np .: k1gNnSc145

agree_case_number_gender_and_propagate OK

rule_schema: 2 nterms, 'lwtx(awtx(#1) and awtx(#2))'

And constrs, Abstr and Exi vars are just gathered

1 (1x1) constructions:

$$\lambda w_2 \lambda t_3 \lambda x_4 ([\mathbf{pečený}_{w_2t_3}, x_4] \wedge [\mathbf{kuře}_{w_2t_3}, x_4]) \dots (ol)_{\tau\omega}$$

And constrs: none added

Exi vars: none added